

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Практичне заняття. ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

Питання, які вивчатимуться:

1. Сутність та складові контрабанди
2. Типові схеми контрабандної діяльності
3. Пріоритетні напрями вдосконалення політики детінізації у сфері запобігання та протидії контрабанді
4. Кваліфікуючі ознаки контрабанди та відповідальність за контрабандну діяльність.

Завдання для практичної роботи

► 1. Опитування, відповіді на проблемні питання кожному індивідуально пропонується і питання для відповіді та дискусія між студентами групи під керівництвом викладача.

Питання для обговорення

1. Яким чином можна розмежувати поняття "контрабанда" від інших видів економічних правопорушень?
2. Які економічні та соціальні фактори сприяють розвитку контрабандної діяльності в сучасних умовах? Детермінанти контрабанди.
3. Які основні складові контрабанди?
4. Як співвідносяться поняття "контрабанда" та "тіньова економіка" у правовому та економічному вимірах?
5. Які структурні компоненти характеризують контрабанду як системне явище?
6. Які типові схеми контрабандної діяльності Ви знаєте?
7. Яким чином технологічний прогрес впливає на еволюцію схем контрабандної діяльності?
8. Які механізми міжнародної співпраці є найефективнішими у протидії контрабанді?
9. Яким чином цифровізація митних процедур впливає на зменшення обсягів контрабанди?
10. Які превентивні заходи можуть бути впроваджені для мінімізації контрабандної діяльності?
11. Як розмежувати адміністративну та кримінальну відповідальність за контрабандну діяльність?

ПОЛІТИКА ДЕТИНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

12. Наскільки ефективними є існуючі санкції за контрабанду і як вони співвідносяться з рівнем суспільної небезпеки цього правопорушення?

► 2. Засвоєння матеріалу – розв'язок завдань в письмовій та усній формі.

Завдання 1. Знайти відповідність базових термінів категоріального апарату контрабанди та трактування його сутності:

№ з/п	Підхід	Сутність «тіньової економіки»
1	Контрабанда	А) спрощена система митного контролю, яка застосовується до осіб, що не мають товарів, які підлягають декларуванню.
2	Митний кордон	Б) межа митної території держави, яка співпадає з державним кордоном, або межа території спеціальних митних зон.
3	Кваліфікуючі ознаки контрабанди	В) незаконне переміщення товарів, цінностей та інших предметів через митний кордон держави поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю
4	Митний контроль	Г) сукупність заходів, що здійснюються митними органами з метою забезпечення дотримання митного законодавства.
5	Предмети контрабанди	Д) товари, цінності, культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші предмети, незаконне переміщення яких через митний кордон тягне за собою відповідальність.
6	Економічна контрабанда	Е) обставини, що обтяжують відповідальність за контрабанду (наприклад, вчинення групою осіб, у великих розмірах тощо).
7	"Зелений коридор"	Є) товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію або вивезення з цієї території призводить до порушення прав власника.
8	Контрафактні товари	Ж) незаконне переміщення через митний кордон товарів комерційного призначення з метою ухилення від сплати митних платежів.
9	"Червоний коридор"	З) незаконне переміщення через митний кордон наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.
10	Наркоконтрабанда	І) система митного контролю, що застосовується до осіб, які мають товари, що підлягають декларуванню.

► Опрацювання кейсу «Контрабанда бурштину та боротьба з нею в контексті детінізації економіки України»

Кейс

Контрабанда бурштину та боротьба з нею в контексті детінізації економіки України

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1. Загальна характеристика проблеми

Незаконний видобуток та контрабанда бурштину є однією з найгостріших екологічних та економічних проблем України, особливо в поліських регіонах. За оцінками експертів, до 90% видобутого в Україні бурштину потрапляє на міжнародні ринки нелегальним шляхом, що призводить до значних фінансових втрат для державного бюджету та катастрофічних екологічних наслідків.

Географія проблеми

Основні регіони незаконного видобутку та контрабанди бурштину:

- Рівненська область
- Волинська область
- Житомирська область
- Північні райони Київської області

2. Економічні аспекти проблеми

Масштаби тіньового ринку

За різними оцінками експертів:

- Щорічний нелегальний видобуток: 120-300 тонн бурштину
- Обсяг тіньового ринку: 300-500 млн доларів США на рік
- Втрати бюджету від несплати податків: 80-100 млн доларів США на рік

Цінова політика та схеми контрабанди

- Середня ціна сирого бурштину на чорному ринку України: 30-50 доларів за кг
- Середня ціна на міжнародному ринку: 250-1000 доларів за кг залежно від якості
- Вартість готових виробів: до 5000 доларів за кг

Ланцюг постачання та канали контрабанди

1. Видобуток:

- Організовані групи копачів (до 15-20 осіб)
- Використання мотопомп та примітивного обладнання
- "Кришування" з боку місцевих правоохоронців

2. Скупка та первинна обробка:

- Місцеві скупники (перші посередники)
- Сортування та первинна обробка
- Формування оптових партій

3. Транспортування:

- Автомобільним транспортом до кордону
- Використання спеціальних схованок
- Залучення "кур'єрів" для переміщення через кордон

4. Канали контрабанди:

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

- Польща (найбільший напрямок)
- Литва
- Росія та Білорусь
- Країни Азії (через повітряне сполучення)

5. Реалізація на міжнародних ринках:

- Ювелірні компанії Польщі та країн Балтії
- Великі оптові ринки Гданська, Вільнюса
- Китайський ринок (основний споживач індустриального бурштину)

3. Соціальні та екологічні аспекти проблеми

"Бурштинова лихоманка" та її наслідки

- Залучення до незаконного видобутку до 50 тисяч місцевих жителів
- Формування специфічної "бурштинової економіки" в регіонах видобутку
- Зростання злочинності та корупції
- Деградація традиційних секторів економіки

Соціальні профілі учасників

- Копачі: переважно місцеві чоловіки 18-45 років, часто без постійного заробітку
- Скупники: місцеві підприємці з налагодженими каналами збуту
- Контрабандисти: професійні перевізники з міжнародними зв'язками
- Корумповані чиновники: представники правоохоронних органів, лісових господарств, місцевої влади

Екологічні наслідки

- Знищення родючого шару ґрунту на площі понад 6000 га
- Порушення гідрологічного режиму (осушення річок, забруднення водойм)
- Знищення лісових масивів
- Утворення "місячних ландшафтів", непридатних для господарської діяльності
- Тривалість відновлення екосистем: від 50 до 100 років

4. Правові аспекти

Правовий статус видобутку бурштину

- Закон України "Про видобування та реалізацію бурштину" (2020)
- Кримінальний кодекс України (ст. 201, 240, 246)
- Митний кодекс України (ст. 201 - контрабанда)

Відповідальність за незаконний видобуток та контрабанду

- За незаконний видобуток: штраф до 8500 грн або обмеження волі до 3 років
- За контрабанду у великих розмірах: позбавлення волі до 12 років з конфіскацією майна
- Проблеми доказової бази та низька ефективність покарання

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

5. Заходи боротьби з контрабандою бурштину

Законодавчі ініціативи

- Прийняття Закону "Про видобування та реалізацію бурштину" (2019-2020)
- Запровадження спрощеної процедури отримання дозволів на видобуток
- Програма рекультивациі порушених земель

Правоохоронні операції

- Спецоперація "Бурштин" (2015-2016)
- Створення міжвідомчих груп з протидії незаконному видобутку
- Використання аеророзвідки та супутникового моніторингу
- Результати: тимчасовий ефект, відсутність системних змін

Економічні стимули

- Створення легального ринку бурштину
- Запровадження пільгового оподаткування для старателів
- Розвиток переробних підприємств

Міжнародне співробітництво

- Співпраця з Інтерполом та Європолом
- Спільні операції з прикордонними службами Польщі та Білорусі
- Гармонізація законодавства з нормами ЄС

6. Успішні практики та інновації

Технологічні рішення

- Впровадження системи електронного обліку видобутого бурштину
- Створення єдиної бази даних дозволів на видобуток
- Використання технології blockchain для відстеження походження бурштину

Економічні інструменти

- Створення бурштинових бірж та аукціонів
- Сертифікація походження бурштину
- Стимулювання розвитку переробної промисловості

Соціальні ініціативи

- Програми перекваліфікації для колишніх нелегальних копачів
- Створення кооперативів старателів
- Залучення місцевих громад до контролю за видобутком

Звернути увагу на питання:

1. Які економічні стимули можуть ефективно сприяти детінізації видобутку та обігу бурштину?

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2. Як збалансувати економічні інтереси місцевих громад, держави та природоохоронні вимоги в Україні та в Житомирській області?
3. Які інноваційні технології можуть бути використані для контролю за видобутком та запобігання контрабанді?
4. Чому попередні заходи боротьби з незаконним видобутком та контрабандою бурштину виявилися неефективними в Житомирській області?
5. Які міжнародні практики боротьби з незаконним обігом природних ресурсів можуть бути адаптовані в Україні?

7. Висновки та рекомендації

- Проблема контрабанди бурштину має комплексний характер і вимагає системного підходу
- Основні причини: недосконалість законодавства, корупція, бідність в регіонах
- Економічні втрати від тіньового обігу бурштину досягають 500 млн доларів щорічно

Рекомендації щодо детінізації галузі

Для державних органів:

- Удосконалення законодавства щодо видобутку та обігу бурштину
- Посилення контролю на кордоні та міжнародної співпраці
- Впровадження сучасних технологій моніторингу та контролю

Для бізнесу:

- Створення прозорого ринку видобутку та переробки бурштину
- Розвиток вітчизняної переробної промисловості
- Впровадження міжнародних стандартів сертифікації

Для місцевих громад:

- Створення кооперативів для легального видобутку
- Участь у програмах рекультивациі порушених земель
- Розвиток альтернативних джерел зайнятості

Додатки

Кейс-приклад: "Операція 'Бурштинова справа'"

У 2016 році правоохоронні органи України провели масштабну операцію з виявлення та припинення діяльності організованого злочинного угруповання, що займалося незаконним видобутком та контрабандою бурштину в Рівненській області.

Опис схеми:

1. ОЗУ контролювало території в Дубровицькому районі Рівненської області

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2. До складу групи входили: копачі (близько 50 осіб), охорона (10 осіб), скупники (5 осіб), "кришування" з боку місцевої поліції та прикордонної служби
3. Щомісячний обсяг видобутку: 200-300 кг бурштину
4. Контрабандний канал: через Білорусь до Литви, далі до Польщі
5. Щомісячний дохід групи: близько 100 тис. доларів США

Результати операції:

- Затримано 15 осіб, включаючи організаторів
- Вилучено 500 кг необробленого бурштину
- Конфісковано обладнання на суму 1,5 млн грн
- Викрито корупційну схему за участю 3 посадових осіб місцевої поліції

Чому схема працювала?

- Високий рівень соціальної підтримки в регіоні (забезпечення роботою)
- Корупційне прикриття
- Налагоджені міжнародні канали збуту
- Низький ризик серйозного покарання

Статистика та основні показники

Оціночні запаси бурштину в Україні | 1000-1500 тонн

Легальний видобуток (2019) | 4 тонни

Оціночний нелегальний видобуток (2019) | 120-300 тонн

Кількість затриманих осіб за незаконний видобуток (2020) | 510 осіб

Кількість кримінальних справ за контрабанду бурштину (2020) | 237 справ

Середня вартість 1 кг бурштину на міжнародному ринку | \$500-1000

Оціночні втрати бюджету щорічно | \$80-100 млн

Площа пошкоджених земель | понад 6000 га

Корисні джерела для поглибленого вивчення теми

1. Закон України "Про видобування та реалізацію бурштину" від 19.12.2019
2. Звіти ОБСЄ щодо незаконного видобутку бурштину в Україні
3. Дослідження WWF "Екологічні наслідки видобутку бурштину в Україні"
4. Аналітичні звіти Державної прикордонної служби України
5. Матеріали журналістських розслідувань проекту "Схеми" (Радіо Свобода)

► 3. Проведення поточного тестування студентів

Тестові завдання:

1. Що таке контрабанда згідно з українським законодавством?

- А) Перевезення товарів через митний кордон України з дозволу митного органу
- В) Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю певних товарів

ПОЛІТИКА ДЕТИНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

- С) Торгівля іноземними товарами на території України
- Д) Зберігання іноземних товарів на складах тимчасового зберігання
- Е) Ввезення на територію України товарів з дотриманням встановлених правил

2. Які з наведених нижче предметів НЕ є предметами контрабанди згідно із законодавством України?

- А) Наркотичні засоби та психотропні речовини
- В) Культурні цінності
- С) Звичайні меблі та побутові речі
- Д) Отруйні та вибухові речовини
- Е) Зброя та боєприпаси

3. На які органи покладено контролюючу функцію щодо контрабанди товарів та підакцизних товарів?

- А) Державну податкову службу та Національну поліцію
- В) Державну митну службу України та Бюро економічної безпеки
- С) Національну поліцію та Службу безпеки України
- Д) Бюро економічної безпеки та Державну прикордонну службу
- Е) Державну фіскальну службу та Національну поліцію

4. Що вважається замахом на контрабанду?

- А) Підготовка документів для переміщення товарів через кордон
- В) Виявлення предметів контрабанди до переміщення через митний кордон України
- С) Переміщення товарів через зелений коридор митниці
- Д) Продаж контрабандних товарів на території України
- Е) Придбання товарів з метою їх подальшого переміщення через кордон

5. Коли можлива добровільна відмова від вчинення контрабанди?

- А) Після затримання особи митними органами
- В) Після виявлення предметів контрабанди під час митного контролю
- С) До моменту прийняття митним органом митної декларації
- Д) Після перетину митного кордону
- Е) Під час судового розгляду справи

6. Що розуміється під переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди поза митним контролем?

- А) Переміщення з дозволу митних органів
- В) Переміщення у робочий час митного органу
- С) Умисне переміщення предметів контрабанди поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом

ПОЛІТИКА ДЕТІНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

D) Переміщення через зелений коридор митниці

E) Переміщення із декларуванням товарів

7. Коли незаконне переміщення на територію України предметів контрабанди утворює закінчений склад злочину?

A) Тільки після продажу контрабандних товарів на території України

B) Коли предмети контрабанди виявлено до переміщення через митний кордон

C) Коли предмети контрабанди виявлено під час митного контролю при ввезенні на територію України

D) Тільки після перетину всієї території України

E) Тільки після реєстрації товарів у митних органах

8. Яка обов'язкова ознака складу злочину контрабанди?

A) Вчинення злочину в нічний час

B) Вчинення злочину організованою групою

C) Місце вчинення – митний кордон

D) Вчинення злочину службовою особою

E) Використання підроблених документів

9. Який орган здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у випадках вчинення контрабанди?

A) Державна прикордонна служба України

B) Національна поліція України

C) Державна митна служба України

D) Слідчі органів безпеки

E) Державна фіскальна служба України

10. З якої дати запроваджено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду для всіх товарів?

A) 1 січня 2023 року

B) 1 січня 2024 року

C) 1 липня 2023 року

D) 1 липня 2024 року

E) 1 січня 2025 року

► Самостійна робота

1. Вплив контрабанди на економічну безпеку держави

► Домашнє завдання.

Опрацювати тему «Досвід ЄС щодо подолання проблем тіньової економіки»